

VIAȚA ARTISTICĂ LA SATU MARE

(scurt istoric)

MUHI Sándor

Abstract: *This work presents the richness and variety of styles, themes and contents of the plastic art from Satu Mare during the past 100-120 years. Hundreds of professional plastic artists have practiced various techniques in this region, painters, sculptors, graphic artists, designers, representatives of decorative and applied arts. The artistic life has taken a real soar when the county was re-established in 1968, the number of artists from this date is growing continuously. The local branch of the Union of Plastic Artists from Romania has an impressive number of members, and the exhibition activity of the last decades has become so rich that is particularly difficult to pursue the phenomenon. Similarly, the popularization of this activity in the printed and electronic press, the mass media and on various cultural websites on the Internet is increasing.*

Keywords: *artistic life, the secular art, artistic events, plastic artists, private collections*

Viața artistică din județul Satu Mare nu are o istorie vastă, despre o activitate mai intensă se poate vorbi de la începutul secolului XX. Bineînțeles că au creat în această zonă artiști renumiți și mai devreme, dar ei și-au desfășurat activitatea izolat, executând lucrări la comandă, în primul rând cu caracter religios: picturi de altar, obiecte decorative, statui pentru biserici, cimitire.

Arta laică începe să se răspândească în secolul al XIX-lea. Pe la mijlocul secolului pictează în această zonă Mezei József, care în 1846 execută un portret reușit al marelui poet maghiar Petőfi Sándor în casa Ormos (casa cu ceasul electric), portret care acum se află la Budapesta, la Muzeul Național Maghiar.

Prima statuie laică din oraș este bustul lui Kölcsey Ferenc, opera lui Gerenday Antal din Budapesta, ridicat în anul 1864 în piața centrală, mutat la începutul secolului XX în fața Bisericii cu lanțuri. Fragmente din statuie sunt expuse în prezent în curtea Muzeului de Artă din Satu Mare.

La sfârșitul secolului al XIX-lea apar din ce în ce mai multe portrete, unele executate de Góth Móric și Bartók Lajos. În anii optzeci-nouăzeci din acel secol au fost realizate picturile murale din sala profesorală a Liceului Reformat.

Viața artistică din această zonă primește un avânt după înființarea Academiei de Arte Frumoase din Budapesta, al cărei student eminent era și Aurel Popp. De fapt, cu activitatea acestuia și a lui Littertzyk Endre, urmat de Tóth Gyula, Sarkadi Sándor, Boca Epaminondas, Nicolae Brana, Mohy Sándor, Pirk János începe viața artistică adevărată în orașul Satu Mare.

Erau oameni multilaterali, pe lângă o activitate expozițională intensă, au publicat scrieri despre artă, au înființat în atelierele proprii școli particulare de artă, punând astfel bazele unei activități artistice permanente pe aceste meleaguri.

Începuturi

În jurul anului 1900 găsim puțini artiști plastici în zonă. Dintre aceștia, trebuie să îi amintim pe Góth Móric (1873-1939), care s-a născut în localitatea Negrești-Oaș. A studiat pictura la München, Baia Mare, Viena și Paris, a lucrat în cea mai mare parte a vieții sale în Țările de Jos. Din anul 1908 a participat la expozițiile artiștilor profesioniști din Budapesta. A creat portrete, peisaje în stil realist, caracterizate prin minuțiozitatea reprezentării și exigență profesională. Pentru primăria orașului Satu Mare a executat două lucrări de mari dimensiuni, portretul regelui Franz Josef și al soției sale, precum și portretele primarilor sătmăreni: Böszörményi Károly și Hérman Mihály. Fiica pictorului, Góth Sára a continuat tradiția familială, lucrând în Olanda ca portretist.

Ócsvár Rezső (1877-1968) a fost profesor de desen la Liceul romano-catolic din Satu Mare. Era un excelent peisagist, lucra în acuarelă, dar execută și o serie de portrete în ulei, reprezentând pe intelectualii orașului.

Dintre artiștii plastici cei mai cunoscuți îl evidențiem pe Aurel Popp (1879-1960), al cărui nume îl poartă Liceul de Artă din Satu Mare, strada unde a locuit, are un bust în apropierea atelierului de odinioară, în prezent Casa memorială Aurel Popp. Studiile universitare le-a finalizat la Budapesta, din anul 1907 fiind numit profesor de desen la Liceul Romano-Catolic din Satu Mare, unde a depus eforturi considerabile în vederea dezvoltării vieții artistice din acest oraș. Încă în anul 1908 organizează o școală liberă de artă. Cultivă relații apropiate cu personalități culturale proeminente, cu personalități precum Octavian Goga, Emil Isac, și relații prietenești cu Ady Endre, Nicolae Tonitza. Corespondează cu Kós Károly, Tamási Áron, Mohy Sándor, Szentimrei Jenő, Gellért Sándor și alții. A fost autorul plăcii comemorative dezvelită în amintirea păcii de la Satu Mare (1711), care în prezent se află în curtea Muzeului de Artă din Satu Mare. Este unul dintre întemeietorii fabricii de ceramică DAC din Grădina Romei; participă la concursul organizat în vederea realizării monumentului Vasile Lucaciu. Împreună cu Litteczky Endre organizează tabăra de pictură de la Baia Sprie. Din anul 1919 a fost atras de politică, în anii treizeci refuză un post de profesor universitar la Timișoara. În ciuda preocupărilor diverse, rămâne fidel picturii până la sfârșitul vieții. A creat compoziții de mari dimensiuni, portrete, peisaje, lucrări dinamice, uneori cu o atmosferă dramatică, expresivă. Desenator excelent, lucrările sale, unele chiar nefinalizate, dovedesc o forță creativă și spontaneitate rar întâlnită.

Litteczky Endre (1880-1953) își desfășoară activitatea la Satu Mare la începutul carierei sale artistice. Tatăl său este o personalitate cunoscută în oraș, proprietar de tipografie și ziar. Litteczky Endre a studiat la Budapesta și la München. În anul 1918, împreună cu artistul plastic sătmărean Tóth Gyula deschide o școală de pictură la Satu Mare în vederea descoperirii unor talente noi. Printre alții, îndrumă spre carieră artistică doi tineri sătmăreni: Mohy Sándor și Pirk János. Arta lui Litteczky Endre este realistă, dar are și unele trăsături impresioniste. Este un portretist, un peisagist excelent, cromatica lucrărilor sale inspiră bucurie și optimism. Între anii 1918-1928 lucrează la Baia Sprie și la Satu Mare, mai târziu se mută la Timișoara. Împreună cu a doua soție, Litteczky-Krausz Ilona face mai multe excursii de studii în Ardeal, Sibiu, Sighișoara, Cluj și împrejurimi. Câțiva ani lucrează împreună cu Aurel Popp în atelierul din Grădina Romei, care pierde influență după înființarea fabricii de ceramică DAC.

Colonia de pictori de la Baia Mare și sătmărenii

Colonia de pictură înființată la sfârșitul secolului al XIX-lea a avut un rol determinant în dezvoltarea vieții artistice din această zonă. Câțiva tineri artiști din Satu Mare frecventează cursurile de vară, unii dintre ei devenind chiar membri în conducerea coloniei.

T. Rácz Péter (1879-1945) a participat din 1905 la activitățile și expozițiile coloniei de pictură, unde din anul 1931 devine președinte executiv.

Borgida Pál (1899-1972) vizitează, între cele două războaie mondiale, școala de pictură, unde învață de la pictorii Thorma János și Réti István, dar este atras și de curentul neoimpresionist, reprezentat de Alexandru (Sándor) Ziffer. Pe lângă activitatea artistică, în perioada 1927-1928 a publicat articole despre activitatea coloniei în cotidianul sătmărean Szamos. În prima fază a Școlii de pictură, din punct de vedere administrativ, Baia Mare făcea parte din județul Satu Mare. Se știe că relațiile dintre creatorii din Satu Mare și Școala de pictură de la Baia Mare nu erau întotdeauna prietenești. Din această cauză, în anul 1922, la inițiativa lui Litteczky Endre, sătmărenii înființează o școală de pictură proprie la Baia Sprie, la care participă Aurel Popp, Pirk János, Mohy Sándor, Borgida Pál și alții. Această inițiativă însă nu a reprezentat nicio clipă o concurență semnificativă pentru colonie.

Mándy Laura (1904-1993) a vizitat cursurile de vară între anii 1925-1929, unde se întâlnește și se căsătorește cu pictorul Nagy Oszkár.

Pirk János (1903-1989) frecventează cursurile școlii în anii 1921, 1922 și 1925, unde intră sub îndrumarea pictorului Thorma János.

Scheip Károly (1904-1981) a fost pictor de firme la Satu Mare, la Baia Mare învață de la pictorul neoimpresionist Ziffer Sándor. Pe lângă pictură, este preocupat de îngrijirea mormintelor artiștilor care au participat la activitatea școlii libere și au fost înmormântați la Baia Mare.

Artiștii coloniei au organizat mai multe expoziții la Satu Mare, în anii 1901, 1926 și 1934. În anul 1941 se organizează o expoziție colectivă a artiștilor din Satu Mare și Baia Mare, la care participă: K. Csikos Antónia, Krizsán János, Mikola András, Slevenszky Lajos, Weith László, Litteczky Endre, Mohy Sándor, Sarkady Sándor, Tóth Béla, Erdős I. Pál.

Pirk János în anul 1921 a organizat o expoziție personală la Satu Mare din lucrările executate la Baia Mare, Borgida Pál în 1925-26 are expoziții la Satu Mare. În anul 1926 expune la noi Ferenczy Valér și soția F. Sárosi Eta, iar în anul 1930 Boldizsár István cu Mikola András și Mándy Laura. În anul 1931 expune Thorma János, Kiss Margit și T. Rácz Péter. În anii patruzeci colonia intră deja într-un proces de autodizolvare, relațiile artistice dintre cele două localități învecinate însă nu se întrerup. La Muzeul de Artă din Satu Mare și în colecții particulare se află zeci de lucrări semnate de artiștii coloniei: Balla Béla, Börtsök Samu, Czigány Dezső, Ferenczy Károly, Ferenczy Valér, Horthy Béla, Kádár Géza, Maticska Jenő, Mándy Laura, Mikola András, Nagy Oszkár, Pirk János, Sztelek Norbert, Ziffer Sándor. Din lucrările acestor artiști s-ar putea organiza la orice moment o expoziție reprezentativă. O astfel de inițiativă s-a materializat în anul 2019, când a fost vernisată o expoziție de portrete la Muzeul de Artă, provenind din două colecții particulare, fiind expuse mai multe lucrări executate de membrii marcanți ai coloniei: Ferenczy Károly, Maticska Jenő, Czigány Dezső, Hollósy Simon, Horthy Béla.

Chiar și artiștii contemporani din Baia Mare expun din când în când împreună cu colegii lor din Satu Mare, printre altele Muzeul de Artă în anul 2003 a fost gazda unui eveniment artistic comun.

Viața artistică din Satu Mare dobândește noi dimensiuni

Eforturile depuse de Aurel Popp și Litteczky Endre aduc roade. Crește numărul artiștilor din orașul și din județul Satu Mare, se înmulțesc și comenzile, instituții și persoane particu-

lare comandă din ce în ce mai multe portrete. În locuințele sătmărenilor apar peisaje, gravuri, pasteluri, mici colecții de artă, fundamentul viitoarelor colecții mai ample din zilele noastre.

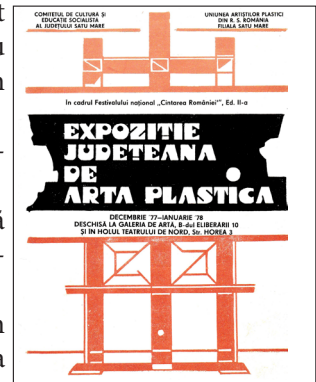
Zolnay Géza (1886-1965) a fost un portretist excelent, dar la Satu Mare nu avea nicio șansă să trăiască din pictură. A fost profesor de desen la Liceul Forestier din oraș până la pensionare, după care se mută la Budapesta. A participat la saloanele naționale de la București și Budapesta, la comandă execută portretele unor personalități locale. Împreună cu Tóth Gyula, a organizat în 1919 la Satu Mare o expoziție personală de succes.

Sarkadi Sándor (1887-1959) a fost un om multilateral. Profesor de fizică-chimie, pictor, sculptor, ceramist, ziarist, director de școală, printre altele a crescut și o lupoaică, și a înființat prima și ultima grădină zoologică la Satu Mare. Începând din anii douăzeci participă la expozițiile de grup din oraș, unde expune acuarele și busturi.

Csengery István (1887-1946) și Szölgvényi Endre (1888-1918) au avut o activitate artistică relativ scurtă la noi.

Kudelász Károly (1896-1973) a fost ceramist, dar totodată sculptor și pictor autodidact. El l-a convins pe Aurel Popp să înființeze fabrica de ceramică DAC la Satu Mare.

Tóth Gyula (1891-1970), cel mai fidel artist al orașului din acea vreme a avut un rol determinant în viața artistică. S-a născut la Satu Mare, a frecventat cursurile coloniei de la Baia Mare, și-a continuat studiile la München și la Paris, unde este influențat de pictura impresionistă. În orașul Satu Mare, pe lângă activitatea expozițională, se ocupă și cu îndrumarea tinerilor artiști. În slujba Diocezei Romano-Catolice din Satu Mare execută picturi de altar, portrete, decorații interioare. Paralel cu pictura bisericească realizează naturi statice cu flori și gravuri colorate pentru vânzare. Are o corespondență impresionantă cu artiștii plastici din acea vreme: Mikola András, Pirk János, Mohy Sándor, Popp Aurel, Ruzicskay György și alții. În oraș se găsesc multe lucrări semnate de Tóth Gyula, în colecția Muzeului de Artă, a Episcopiei Romano-Catolice și în diferite colecții particulare.

Artiști plastici la catedră

Grijile zilnice, viața familială i-a împins pe majoritatea artiștilor să accepte slujbe, cei mai mulți dintre ei lucrând în învățământ.

Mohy Sándor (1902-2001) era, înainte de toate, pictor, dar lucra și ca profesor de desen la Satu Mare, la Dej și la Institutul „Ion Andreescu” din Cluj. A absolvit Institutul de Arte Plastice din Cluj, între anii 1929 și 1937 a fost profesor de desen la Liceul Reformat din Satu Mare. În prima fază a activității sale artistice a fost influențat de pictura impresionistă și postimpresionistă, însă relativ repede descoperă și își conturează un stil propriu, inconfundabil, înrudit cu cubismul și constructivismul. Pe parcursul vieții publice cu regularitate articole și scrieri despre artă, eseuri despre fenomene, personalități artistice, prieteni. Acestea au fost adunate într-un volum intitulat Múhelynapló (Jurnal de atelier, Cluj, Editura Dacia, 1981). Pictorul Mohy (inițial Muhi) era profesor universitar, prorectorul Institutului de Artă Plastică „Ion Andreescu”, dar și cetățean de onoare al orașului Cluj. Cu ocazia împlinirii a 100, respectiv 110 ani de la nașterea pictorului, la Satu Mare au fost organizate expoziții, simpozioane iar în anul 2012, la inițiativa familiei, pe fațada atelierului de odinioară a fost dezvelită o placă comemorativă.

Litteczy-Krausz Ilona (1900-1975) grafician, a fost a doua soție a pictorului Litteczy Endre. S-a născut la Timișoara; împreună cu soțul ei a organizat o serie de expoziții la Arad, Oradea, Timișoara, Cluj, Ploiești, Budapesta. Între anii 1954-1966 a fost profesoară la Școala Populară de Artă din Satu Mare, sub îndrumarea ei mai mulți tineri sătmăreni devenind profesori de desen, artiști plastici, creatori de modele. Era membră a Uniunii Artiștilor Plastici din

România, organizând expoziții personale la Satu Mare în anii 1957, 1960, 1965 și 1968.

Olajos Béla (1910-1991) a fost profesor de desen și pictor la Satu Mare. Este absolvent al Academiei de Artă din Budapesta, după al doilea război mondial se stabilește la Satu Mare, unde cu mici întreruperi participă la expozițiile colective ale artiștilor din județ. Are picturi executate în tempera, pastel, deseori folosește tehnică mixtă. Timp de decenii este marginalizat, după moarte, fata lui popularizează opera artistului în țară și peste hotare. În anul 2010 apare o monografie (Olajos Béla, Editura Csíkszereda Kiadóhivatal) semnată de Banner Zoltán.

Csapó Sándor (1913-1979) a fost profesor de desen, pictor, sculptor la Satu Mare. Ca profesor a lucrat la Liceul Reformat, la Liceul Pedagogic și la Liceul de Artă din Satu Mare. A fost un bun cunoscător al tehnicilor artistice, un adevărat polihistor. Este autorul bustului dr. Lükő Béla din fața Spitalului Municipal. Cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la naștere, Muzeul Județean Satu Mare a organizat o expoziție comemorativă și un simpozion în cinstea lui, unde printre altele au fost expuse, pe lângă sculpturile artistului, și câteva picturi în ulei.

Au pornit din Satu Mare

Erdős I. Pál (1916-1987) a organizat prima expoziție la Satu Mare când avea vârsta de 15 ani. Ulterior, devine elevul lui Molnár C. Pál din Budapesta iar la vârsta de 22 de ani, cu sprijinul cetățenilor din Satu Mare, face o excursie de studii la Paris. În timpul războiului este deportat în diferite lagăre de concentrare, de unde scapă în anul 1946. Pentru o scurtă perioadă se stabilește la Satu Mare, de aici se mută la Baia Mare, unde ajunge un artist recunoscut și premiat la nivel național, ocupând și diferite funcții cultural-artistice. Din anul 1968 se reîntoarce în Satu Mare, unde rămâne până la sfârșitul vieții.

După război, artiștii rămași în Satu Mare: Litteczky Endre, Litteczky-Krausz Ilona, Tóth Gyula, Tóth Béla, Rentea Ion, Pusztai Ilona, Szabados Irma, Erdős I. Pál primesc un atelier comun de la conducerea orașului, dar nu reușesc să obțină sprijin material și comenzi.

Pirk János, Mándy Laura, Muhi István, Szatmári Jolán, Aurel Haiduc sunt tot sătmăreni, unii dintre ei în acești ani lucrează chiar la Satu Mare. Pirk János (1903-1989) ajunge în Satu Mare în anul 1917, la vârsta de 14 ani; orfan, locuiește la bunici, unde cunoaște îndeaproape viața grea și totuși frumoasă, plină de căldură, a țăranilor. Aceste amintiri constituie tematica principală a operei sale picturale, sursă de inspirație veșnică până la sfârșitul vieții. La Satu Mare, talentul i-a fost descoperit de pictorul Litteczky Endre. Frecventează Școala de Pictură de la Baia Mare, unde este îndrumat de Réti István și Thorma János. După studiile artistice superioare la Budapesta, face excursii de studii la Paris și în Italia, după care se stabilește în Ungaria, la Szentendre, unde a stat până la sfârșitul vieții. Are mai multe lucrări, în primul rând gravuri în colecții particulare din Satu Mare. După absolvirea Liceului Pedagogic din Satu Mare, Mándy Laura (1906-1993) frecventează cursurile Școlii de pictură de la Baia Mare, unde este îndrumată de Krizsán János și Thorma János. Lucrările sale realiste poartă anumite nuanțe impresioniste și postimpresioniste. A organizat prima expoziție la Satu Mare în anul 1930 iar în anul 1988 a avut o expoziție personală la Galeria de Artă din strada I. C. Brătianu.

Muhi István (1917-1998) s-a născut la Satu Mare, activând ca profesor de desen, pictor și sculptor. A studiat la Academii de Artă din București și Budapesta. În timpul războiului este capturat, ani de zile fiind prizonier în diferite lagăre din Rusia. După eliberare realizează cea mai importantă operă de artă, un jurnal cu 132 de desene, compoziții de mici dimensiuni despre prizonierat. După moartea lui au fost organizate mai multe expoziții la Satu Mare din acest jurnal ilustrat de prizonierat, care a fost publicat la Budapesta (Képeskönyv a hadifogságról, Országút Társulat, 2018).

Szatmári Jolán (1908-1972) a fost profesoară de desen la Liceul de Fete (acum Colegiul Național „Ioan Slavici”) din Satu Mare. A pictat câteva peisaje, portrete și a participat la puține expoziții de grup în Satu Mare.

Aurel Haiduc (1917-1970) s-a născut la Trip-Bixad. Este absolvent al Academiei de Artă din București, unde în perioada 1950-1970 a fost profesor. Este cunoscut în primul rând ca metodist, autor al mai multor manuale școlare de desen. Muzeul Județean Satu Mare a organizat în anul 1974 o expoziție amplă, retrospectivă din portretele, compozițiile și obiectele ceramice ale artistului.

Viața artistică la Satu Mare după cel de al doilea război mondial

Viața în general, viața culturală, artistică după al doilea război mondial era săracă, tristă, pesimistă, Satu Mare după bombardările din septembrie 1944 arată jalnic, nu se găsește sticlă, pantofi, pâine și în general lipsesc alimentele de bază. În ciuda contextului nefavorabil, în anul 1944 Litteczky Endre propune înființarea unei asociații profesionale a artiștilor sătmăreni, aceasta primind ulterior comenzi modeste de la autorități. De la debut apar însă conflicte, neînțelegeri în cadrul colectivului, care, printre altele, este asaltat și de pictori amatori, fără pregătire profesională corespunzătoare. Fenomenul nu este unic, persistă și în zilele noastre.

Paralel cu eforturile locale ale sătmărenilor, la București ia ființă Uniunea Artiștilor Plastici din România. Primii artiști care au fost primiți ca membri în Uniunea din Satu Mare sunt: Litteczky Endre, Litteczky-Krausz Ilona și Erdős I. Pál. De la debut se conturează și posibilitatea asigurării unor împrumuturi de creație și pensii modeste.

În ciuda eforturilor din capitala țării, la Satu Mare lucrurile se schimbă foarte încet. Odată cu regionalizarea, cu ocazia expozițiilor regionale, artiștii plastici din Satu Mare sunt nevoiți să își ducă lucrările la Baia Mare, având, totodată, acces limitat la comenzi și ajutoare de creație. Regionalizarea încetinește și dezvoltarea economică locală.

Cu toate acestea, artiștii s-au acomodat relativ repede cu dezideratele societății în plină transformare. Pentru prima dată, Litteczky Endre realizează compoziții cu teme inspirate din viața muncitorilor iar Erdős I. Pál și Litteczky-Krausz Ilona execută portrete cu aceeași tematică, în timp ce Aurel Popp încheie contracte cu Ministerul Culturii în vederea realizării unor compoziții istorice.

În anul 1954 la Satu Mare se înființează Școala Populară de Arte, în sălile muzeului (Casa Vécsey) se pot vizita expoziții personale. În anul 1957, la Liceul de Băieți (Liceul „Kölcsey Ferenc”) se organizează o expoziție jubiliară, unde sunt expuse și lucrările unor artiști-profesori sătmăreni: Mohy Sándor, Csapó Sándor, Szopos Kálmán. Se stabilesc în orașul Satu Mare absolvenți tineri, ambițioși, dornici de afirmare.

Szatmári Ágnes (n. 1932) este absolventă al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj, din anul 1956 lucrează ca creator de costume și scenograf la teatrul din Satu Mare. În anii 1958, 1966, 1969, 1971, 1973 și 1994 a organizat expoziții personale în oraș și a participat la expozițiile de grup, ocazionale și festive ale artiștilor sătmăreni, respectiv băimăreni. Este un pictor cu o personalitate evidentă, realizează lucrări într-o cromatică clară, sugerând echilibru și optimism.

Paulovics László (n. 1937) după absolvirea Institutului „Ion Andreescu” în anul 1964 se întoarce în orașul natal, la Satu Mare, unde împreună cu Szatmári Ágnes; a fost creator de costume și scenograf la teatrul din Satu Mare. Este grafician și pictor, autorul unor afișe, coperte, ilustrații de cărți. Din anul 1985 trăiește în Germania, mai târziu se stabilește la Szentendre (Ungaria). Paralel cu activitățile amintite organizează mai multe expoziții personale la Satu Mare, execută pictura de altar și compoziții pentru Biserica Romano-Catolică „Szentlélek”, este cetățean de onoare al orașului.

Aurel Cordea (1937-2006) s-a născut la Micula, în județul Satu Mare, este absolvent al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj, unde a lucrat o perioadă scurtă ca asistent. De la sfârșitul

anilor șaiszeci începe să participe la viața artistică a județului Satu Mare. Arta lui se caracterizează prin exigență profesională, este autorul unor afișe, coperte de cărți, o perioadă scurtă lucrează ca grafician la ziarele județene, și ca scenograf. Paralel cu acestea are și o activitate expozițională remarcabilă, a fost membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România și membru în colectivul de conducere al Filialei din Satu Mare.

Ion Popdan (1935-2000) s-a născut la Ardud, a fost membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, a predat la Școala de Artă din Satu Mare. Este autorul unor naturi statice, portrete și compoziții istorice cu atmosferă patetică. Remarcabil, acesta scria și poezii, acestea fiind publicate post mortem.

Ion Sasu (1939-2011) s-a născut la Târșolț, în județul Satu Mare, a fost un membru activ al colectivului de artiști plastici din Satu Mare, al Uniunii Artiștilor Plastici din România. Este absolvent al Institutului Pedagogic din Cluj, profesor de desen cu o activitate expozițională foarte bogată, a organizat mai multe expoziții personale la Satu Mare și Cluj, a participat la multe expoziții colective în țară și în străinătate. Era inițiatorul saloanelor de vară și de toamnă ale profesorilor de desen din județul Satu Mare.

Petkes József (1928-2016) s-a născut la Tășnad, este absolvent al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj. La Satu Mare a lucrat ca profesor de desen și ca inspector de specialitate. A fost un acuarelist excelent, care, pe lângă activitatea expozițională, a avut o contribuție remarcabilă în domeniul cercetărilor etnografice. În ziarul local a publicat un ciclu de articole interesante și inedite despre valorile etnografice din județ. În ultima perioadă a vieții a trăit la Nyíregyháza, Ungaria.

Pe lângă pleiada de artiști sătmăreni la care am făcut referire până acum, nu putem omite numele unor artiști mai puțin cunoscuți: Szopos Kálmán, Vasile Moldovan, Bogáti Sándor, Kricsfalusi József, Gyulai László, Maria Vișinescu, Marian Vișinescu, Harausz Jenő.

Satu Mare, după 1968 din nou capitala județului

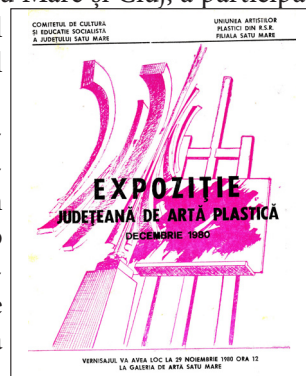
Cu ocazia sistematizării teritoriale din anul 1968, municipiul Satu Mare devine din nou centru administrativ. În paralel cu schimbările petrecute în viața economică, se produc transformări radicale și în viața cultural-artistică a orașului. După două decenii petrecute la Baia Mare, Erdős I. Pál revine la Satu Mare, cu sarcina să reorganizeze viața artistico-plastică din județ. În această perioadă Erdős este deja un artist recunoscut pe plan național și internațional, Maestru Emerit al Artei, are relații foarte bune cu conducătorii politici al județului.

Prima etapă a reorganizării a fost inventarierea creatorilor și organizarea unei expoziții județene la sfârșitul anului 1968. Este o conjunctură prielnică, realismul socialist e pe cale de dispariție, în orașul Satu Mare sosesc noi absolvenți, profesori de desen. Orașul încă nu are o sală de expoziții, nici ateliere sau galerii de artă. Prima expoziție județeană a fost organizată în curtea casei Vécsey, unde vechile garaje ale pompierilor au fost transformate în sală de expoziție. În prezent aici se află depozitele Muzeului de Artă din Satu Mare.

La prima expoziție județeană au participat 23 artiști cu 56 lucrări. Din vechiul grup al artiștilor sătmăreni sunt prezenți: Erdős I. Pál, Csapó Sándor, Tóth Gyula, Szopos Kálmán, Litteczky-Krausz Ilona. Este totodată prima participare a unor artiști tineri: Miron Aurel și Muhi Sándor. După anii petrecuți la Petroșani, în 1968 Szilágyi Béla sosește la Satu Mare, unde participă la prima expoziție județeană.

Miron Aurel (n. 1942) din 1968 a lucrat ca profesor de desen la Satu Mare, a participat la câteva expoziții județene, festive cu picturi în ulei.

Szilágyi Béla (n. 1932, Sfântu Gheorghe) este absolvent al Institutului „Ion Andreescu”

din Cluj, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, de ani de zile este președintele Filialei din Satu Mare. Este pictor, a expus lucrări în ulei, în acuarelă, în tuș, dar este și autor, respectiv coautor al unor opere de artă monumentale din Valea Jiului și Satu Mare. Arta lui, cu trăsături dominant realiste, se caracterizează prin buna cunoaștere a meseriei, a tehnicilor artistice. În prezent trăiește în Ungaria.

Muhi Sándor (n. 1945) s-a născut la Satu Mare, absolvent al Institutului „N. Grigorescu” din București, grafician, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România. Expune la Satu Mare, în diferite localități din țară și din străinătate desene, gravuri, monotipii, este autorul unor articole, studii, cărți, monografii, manuale, redactorul revistei culturale Sugărút și al unor pagini cultural-artistice de pe internet, profesor asociat de două decenii la Universitatea „Babeș-Bolyai”, extensia Satu Mare.

După prima expoziție județeană s-au accelerat evenimentele în domeniul vieții artistice. Expoziția din anul 1969 a fost organizată în sala de gimnastică a actualului Liceu Romano-Catolic „Hám János”, unde expun deja 30 de artiști plastici. Apar nume noi: Juhos László, Tiberiu Zelea, Iosif Șaitoș, expun și câțiva artiști amatori: Kisujszállási István, Szilágyi György, Erdei Líviusz, Tarczy István, Radu Maximilian.

Diversificarea vieții artistice în anii șaptezeci

Din 1969 Gyöngyösi Gábor, secretarul literar al teatrului din Satu Mare organizează un ciclu de expoziții în holul instituției.

Pe Bulevardul I. C. Brătianu este înființată din 1970 prima Galerie de Artă din Satu Mare, unde din două în două săptămâni se organizează expoziții de o înaltă ținută profesională, la Satu Mare expun artiști cu renume din Baia Mare, Oradea, Cluj, București. La început se organizează expoziții mici, cu 10-15 lucrări, ulterior spațiul de expunere este mărit considerabil, aproape triplat. Acest efort de integrare al artei sătmărene în viața artistică națională este benefic, deschide orizonturi noi. Din ce în ce mai mulți artiști sătmăreni participă la expoziții republicane și internaționale.

Un eveniment artistic deosebit a fost expoziția jubiliară a Liceului Mihai Eminescu din Satu Mare (50 de ani de la înființare), unde foștii elevi și profesori au expus împreună. Îi amintim pe artiștii plastici: Popp Aurel, Mohy Sándor, Erdős I. Pál, Ion Popdan, Szopos Kálmán, Radu Maximilian, Boca Epaminondas, Paulovics László, Radu Șoneriu, Muhi Sándor etc.

Expoziția județeană din anul 1970 era planificată pentru luna mai, dar la 14 mai s-au produs catastrofalele inundații, când o bună parte a lucrărilor este distrusă. Expoziția a fost deschisă în decembrie, până la această dată apar lucrări noi, inspirate de tragicul eveniment: Peretele se dărâmă, Povestea apelor, Apa a venit noaptea, Pericol, După inundație, Moment critic. În această expoziție pentru prima dată la Satu Mare sunt expuse lucrări ale lui Kiss Béla, Uszkai-Márkus Erzsébet, Fodor Kálmán.

După mai mulți ani de activitate la Petroșani, Fodor Kálmán (1929-1980), absolvent al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj, se întoarce acasă, în județul Satu Mare. Picturile sale sunt înrudite cu opera reprezentanților de seamă ai postimpresionismului și expresionismului. Expune lucrări de mari dimensiuni, cu caracter dinamic accentuat, uneori dramatice, cu contraste puternice de forme și culoare.

Kiss Béla (n. 1942), absolvent al Institutului „Nicolae Grigorescu” din București, a expus la prima participare compoziții abstracte. Este o personalitate complexă, cu preocupări multiple. Printre altele, pe lângă pictură s-a ocupat și cu estetica filmelor, cu ikebana, în prezent trăiește în localitatea Sfântu Gheorghe.

În acești ani, pentru o scurtă perioadă, politizarea artei își pierde din intensitate, revenind după 2-3 ani, cu pretenții din ce în ce mai anacronice, absurde, uneori caraghioase.

Uszkai-Márkus Erzsébet (n. 1945) a prezentat în domeniul tapiseriei opere remarcabile la această expoziție, care de data aceasta a fost organizată în sala festivă naționalizată a Episcopiei Romano-Catolice. De mai multe decenii, artista s-a stabilit în Germania.

După 1968 au obținut ateliere la pasajul Dacia, unde era și secretariatul filialei, Erdős I. Pál și Ion Sasu. Lângă secretariat avea atelier și Aurel Cordea; clădirea se află în prezent în administrarea Muzeului Județean. Ion Popdan obține un atelier pe bulevardul central - așa-numitul corso - din Satu Mare. În acești ani primesc ateliere mai modeste artiștii plastici: Domokos Lehel, Petkes József, Muhi Sándor. Mai sunt ateliere lângă Galeria din Centrul Nou, în apropierea ștrandului, numeroși artiști plastici lucrează însă acasă.

Tendențe de reideologizarea culturii și a artei la începutul anilor șaptezeci

Activiștii din acea vreme știau că realismul socialist al anilor cicizeci nu poate reînvia. Din această cauză ei declară că artiștii sunt liberi să aleagă tema, tehnica dorită, dacă creațiile lor contribuie nemijlocit la realizarea politicii partidului, sugerează optimism, credință într-un viitor luminos și fericit. În timp scurt foarte mulți dintre creatorii sătmăreni devin, pentru avantaje mărunte, slujitorii acestor idei. Cauzele sunt prozaice: știau că fără aliniere nu sunt achiziții, călătorii de studii în străinătate, comenzi. Așa începe șirul lung de expoziții tematice (Cântarea României) la Satu Mare, ca dealtfel peste tot în țară.

Prima expoziție partinică a fost organizată în anul 1971, cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani de la înființarea Partidului Comunist Român. 26 de artiști au expus un număr de 46 de lucrări; de această dată, calitatea lucrărilor scade brusc, din motivele amintite mai sus. Cu această ocazie expune prima dată la Satu Mare Domokos Lehel și Gabriela Moldovan.

În anul 1972 artiștii plastici sătmăreni se pregătesc pentru o expoziție festivă deosebită. Este anul sărbătoririi existenței milenare a orașului Satu Mare. Această serbare a fost inițiată și organizată fără documente credibile, nici măcar ulterior nu s-au identificat dovezi în acest sens. Nu demult, din această cauză a fost schimbată chiar și placa comemorativă de pe clădirea Muzeului de Artă. Scopul însă a fost atins: cu ocazia serbărilor, orașul primește ajutoare consistente din fondurile centrale pentru modernizarea localității, construirea unor cartiere noi, reînnoirea drumurilor, construcții de poduri și diguri.

La această expoziție au participat 30 de artiști plastici cu 84 de lucrări. Expoziția a fost organizată în sala festivă a Episcopiei Romano-Catolice din Satu Mare, apare și un catalog reprezentativ, tipărit la Oradea. Expun pentru prima dată la Satu Mare: Brugós Gyula, Lucian Cociuba, Parádi Hajnalka, Negruț Petru și fiul, Negruț Adrian, Reiter András, Vasile Ionici.

Și la expoziția județeană din 1973 apar nume noi: Ioan Ignat, Mets György, Pócsai András, Iolanda Munteanu, Tudor Costeanu, Dési Nagy Károly, Vastag István, Mihaela Grigorescu, Lajtos János, Elena Seican. Expun pentru prima dată la Satu Mare György Albert și Czank Veronika.

Odată cu lărgirea cercului expozanților se prezintă din ce în ce mai mulți amatori, indulgența juriului depășește însă limitele admise. Despre acest fenomen publică articole în publicația Szatmári Hírlap mai mulți intelectuali din oraș: artiști, medici, ziariști, profesori, juriști, iubitori de artă, concluziile clare pledând în favoarea artei profesioniste, de calitate, criteriu valabil dealtfel și în zilele noastre.

În acest an se înființează la Covasna Galeria de Artă a Săptămânalului din București, A Hét. Inițiativa aparține unui artist plastic sătmărean, Fodor Kálmán. Alături de inițiator, din Satu Mare trimit lucrări Erdős I. Pál, Paulovics László, Muhi Sándor, Petkes József. După acest debut, Covasna devine un centru artistic, un nucleu unde au fost organizate constant expoziții inter-regionale și naționale.

1974-1978

În anul 1974 sosește în Satu Mare profesorul de desen, artistul plastic Szejke Vilmos (1942-1992) care până la sfârșitul vieții rămâne pe aceste meleaguri. Este absolvent al Institutului „Nicolae Grigorescu” din București, a realizat portrete, peisaje în ulei, tehnica preferată este însă pastelul. Peisajele sale cu nuanțe postimpresioniste au valori cromatice indiscutabile.

Atmosfera acestor expoziții deja poartă amprenta vremii, ilustrăm prin câteva titluri: Luminile șantierului, Blocuri noi, Constructorii, Miner, Amintiri din șantier.

În anul 1975 expun pentru prima dată la Satu Mare: Orbán István, Ion Darida, Jozzipovics-Csíki Géza, Cornelia Alexa Windhab și Delia Ioaniu. Este anul expozițiilor la sate, Szatmári Ágnes și Muhi Sándor expun la Odoreu, Căpleni, Petkes József și Parádi Hajnal, la Tășnad.

În clădirea Liceului Reformat Páter Sándor expune metaloplastie, la Clubul tineretului patru elevi talentați, viitori artiști plastici, își prezintă lucrările publicului: Victor Anghiuș, Magyar Ferenc, Ion Pancea și Vasile Pop.

În anul 1975 apare albumul intitulat *Artiști plastici din Satu Mare*, unde sunt prezentați 11 artiști sătmăreni. Printre ei apare un coleg nou: Cociuba Lucian, grafician, membru activ câțiva ani al colectivului de artiști plastici din Satu Mare. În prezent locuiește la Arad. În acești ani sunt expuse lucrările artiștilor sătmăreni la Nyíregyháza (Ungaria), Ujgorod (Ukraina), Wolfenbüttel (Germania) și Zuthpen (Olanda). În anul 1976 sosesc două colege noi la Satu Mare: Olimpia Angela Sipeanu (n. 1954) și Cristina Gloria Oprișa (n. 1954). Olimpia Angela Sipeanu trăiește la Sibiu, Cristina Gloria Oprișa este un membru activ până în zilele noastre a filialei UAP Satu Mare.

La inițiativa lui Ion Sasu, în această perioadă se organizează saloanele de primăvară și de toamnă ale profesorilor de desen, unde participă în general aceiași artiști ca la expozițiile filialei. Meritul acestei inițiative este că apar și nume noi: Aurel Donca, Nicolae Pop, Maria Stanciu, Wermescher Erika, Zsombori Mária, Iudita Sasu.

La expoziția județeană din 1976 expune prima dată Major Ildikó, care atrage atenția cu niște compoziții lirice, originale în tempera.

Se organizează în această perioadă și tabere naționale de creație pentru profesorii de desen la Tarna Mare, Sibiu, Sighișoara, la care participă și artiști, profesori sătmăreni.

La expoziția națională a profesorilor de desen din anul 1978, de la București, expun din Satu Mare opt colegi: Lucian Cociuba, Erdei István, Stefan Gndt, Muhi Sándor, Petkes József, Ion Sasu, Olimpia Sipeanu, Szejke Vilmos.

Lărgirea grupului și a sferei de activitate

În continuare sosesc artiști talentați la Satu Mare, care participă la diversificarea vieții artistice: Lucian Oșan, Dan Sorin Șuta, Erdei István, Pászkan Mihály, Ștefan Gndt.

Gndt István (Ștefan Gndt, n. 1952) este profesor de desen, grafician, pictor, după studiile de la Timișoara a lucrat la Carei, o perioadă la Baia Mare, apoi se stabilește în Germania. În prezent trăiește în Ungaria, dar participă activ și la viața artistică sătmăreană, organizând mai multe expoziții personale la Satu Mare și la Carei.

Pászkan Mihály (n. 1951) este absolvent al Institutului „Ion Andreescu”, ceramist, pictor, grafician, creator de modele. La expozițiile sătmărene a participat cu compoziții ceramice, în prezent trăiește în Germania. Este un creator deosebit de activ, care menține și cultivă în continuare relațiile profesionale cu foștii colegi din Satu Mare.

Erdei István (Ștefan, n. 1951) este absolvent al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj. Lucrează ca profesor, sculptor, este autorul unor busturi din municipiul și județul Satu Mare. Compozițiile de mică ceramică expuse la mai multe expoziții județene și personale dovedesc un profesionalism incontestabil, dar și mult simț al umorului.

La expoziția județeană din 1979 au participat 30 de artiști cu 47 de lucrări, tematica

dominantă fiind în continuare cea a constructorilor, muncitorilor, eroilor, istoriei glorioase. Se organizează chiar și o expoziție cu portretele fruntașilor din producția socialistă, ceea ce dovedește o revenire clară, incontestabilă la moda anilor cincizeci.

Din anul 1979, Maria Olteanu și Silvia Timiș participă la expozițiile profesorilor de desen. La expoziția județeană din 1980 se prezintă o artistă talentată din Satu Mare, Moldvay Katalin (n. 1955), absolventă a Institutului „Ion Andreescu” din Cluj, care acum trăiește în Germania.

Apar nume noi în cataloagele expozițiilor: Doina Racoși Nechitean, Vastag István. Minerva Radu Mărginean este un membru activ al vieții artistice sătmărene, fiind prezentă la expoziții cu lucrări, instalații, compoziții realizate în tehnici mixte.

La începutul anilor optzeci se deschide Galeria din Centrul Nou, însă din cauza chiriei mari, filiala renunță la ea după câțiva ani iar Galeria se mută pe cealaltă parte a centrului, lângă atelierele unde se află și biroul filialei. Din anul 1981 expune pentru prima dată la Satu Mare Nyiri Zoltán și Murányi Éva.

Nyiri Zoltán (n. 1951) este pictor, absolvent al Institutului „Ion Andreescu” din Cluj, a lucrat la diferite instituții culturale din oraș, este profesor la Liceul de Artă din Satu Mare, fiind o personalitate marcantă a vieții artistice de la noi.

În această perioadă muzeul organizează o expoziție intitulată Artiști contemporani din județul Satu Mare, la care participă cu lucrări 19 creatori. Pictură: Aurel Cordea, Ion Darida, Fodor Kálmán, Cristina Gloria Oprișa, Paulovics László, Ion Popdan, Ion Sasu, Szatmári Ágnes, Szejke Vilmos, Szilágyi Béla. Grafică: Bogáti Sándor, Lucian Cociuba, Erdős I. Pál, Muhi Sándor, Petkes József. Sculptură: Domokos Lehel, György Albert.

În anul 1984 Ács Maria Rodica și Maria Vișinescu iau parte la expoziția colectivă iar în anul 1985 Lakatos Pál debutează la Satu Mare cu statui în bronz originale, apropiate de lumea Pop Art-ului. Lakatos Pál trăiește la Kecskemét (Ungaria), dar a organizat în 2015 o expoziție personală deosebită, amplă, și la Satu Mare.

În anul 1987 a murit Erdős I. Pál, președintele Filialei UAP Satu Mare, din anul 1988 fiind numit în această funcție pictorul Szilágyi Béla. După evenimentele din 1989, în urma alegerilor, câteva luni Muhi Sándor ocupă această funcție, iar după demisia Cristina Gloria Oprișa, Szilágyi Béla, Ion Sasu sunt președinții filialei. Președinția de la Ion Sasu a fost preluată de Eugen Munteanu (n. 1953) până în zilele noastre. Este pictor, absolvent al Academiei de Artă din Iași, organizator al unor expoziții județene, inter-regionale în țară și în străinătate, motorul vieții artistice profesionale din această zonă.

Radu Ciobanu, Florin Bârză, Aurelia Călinescu, Liviu Paul, Nyiri Angéla, Maria Gheorghide, Alexandru Badea, Magyar F. Attila de la sfârșitul anilor optzeci, începutul anilor 90 iau parte la viața artistică din Satu Mare. După evenimentele din 1989 prima expoziție se organizează în martie 1990, cu participarea a 20 de artiști și 50 de lucrări.

În acest an a fost organizat Congresul Uniunii Artiștilor Plastici la București, la care au participat patru dintre membrii UAP din Satu Mare.

Reorganizarea vieții artistice

În anul 1992 se deschide la Liceul „Kölcsey Ferenc” o expoziție cu lucrările foștilor profesori și elevi, la care au participat: Csapó Sándor, Mohy Sándor, Olajos Béla, Muhi István, Petkes József, Szatmári Jolán, Muhi Sándor. În același an se organizează o expoziție națională la Muzeul de Artă din Satu Mare, la care participă 58 de artiști, din care 16 sătmăreni. La această expoziție participă, printre alții, Madarasi György și Erdei Z. Anna. În anii de tranziție viața artistică sătmăreană este neîntreruptă. Posibilitățile sunt mai modeste, sprijinul material scade drastic, din această cauză chiar și tipărirea afișelor și a cataloagelor devine din ce în ce mai dificilă.

În anul 1994 se organizează o expoziție reprezentativă de grup, la care au participat: Radu Ciobanu, Aurelia Călinescu, Alexandru Badea, Erdei István, Ion D. Ion, Maria Gheorghide, Ioan Gozman, Cristina Gloria Oprișă, Liviu Paul, Dorel Petrehuș, Lucian Oșan, Ion Pop, Parádi Hajnal, Cornel Pop, Nicolae Pop, Ion Popdan, Muhi Sándor, Adrian Negruț, Nyiri Zoltán, Maria Olteanu, Iudita Sasu, Ion Sasu, Szatmári Ágnes, Szilágyi Béla, Wermescher Erika, Gheorghe Stănică, Dan Sorin Șuta. Majoritatea artiștilor amintiți au studii superioare în domeniul, iar zece dintre ei sunt membrii ai UAP din România. În acești ani se mărește interesul față de achiziționarea operelor de artă în Satu Mare, la galeriile de artă din municipiu se realizează vânzări record. Fenomenul se datorează în primul rând prețurilor reduse față de țările învecinate. În anul 1995 se deschid expozițiile personale ale lui Ion Popdan, Muhi Sándor și Szilágyi Béla la Muzeul de Artă, tot aici se vernisează expoziția de grup a artiștilor din Negrești-Oaș. La Galeria de Artă Radu Ciobanu, Ion Sasu și Aurel Cordea organizează expoziții personale.

În anul următor activitatea expozițională este și mai bogată, nivelul însă scade treptat, mulți dintre colegi în vederea vânzării lucrărilor fac concesii deseori nepermise.

În acest an Ion Sasu organizează două expoziții, Minerva Radu Mărginean o expoziție personală la Muzeul de Artă, Erdei István la Galeria de Artă din Centrul Nou, Ion D. Ion la Negrești-Oaș.

Asistăm în această perioadă și la experimente mai puțin obișnuite, precum expoziția Strigătul sau Expoziția- happening în turnul Palatului Administrativ, cu lumini, strigăte, efecte, surprize deseori teatrale. Organizatorul, animatorul, promotorul acestor expoziții, la fel ca și al ciclului de expoziții „Micul Print” a fost Cristina Gloria Oprișă. Se caută noi posibilități de expunere, se deschid expoziții de grup și personale la bănci, la Casa Corpului Didactic.

Cu ocazia centenarului Coloniei de pictori de la Baia Mare, se organizează o expoziție, simpozion și la Satu Mare. Expun: Popp Aurel, Tóth Gyula, Litteczky Endre, Mohy Sándor, Kövesné Szabados Irma, Szatmári Jolán, Stigma Erzsébet, Gáll Ferenc, Erdős I. Pál, Góth Móric și T. Rác Péter.

În anul 1997 se deschide expoziția „Eseu interior”, unde participă 74 de artiști din opt județe. Apare cu această ocazie și un catalog vast cu peste 70 de reproduceri.

În anul 1998 se implinesc 30 de ani de la prima expoziție județeană, se organizează o expoziție jubiliară la care au expus 52 de artiști, materialul a fost selectat din colecția muzeului. În anul 1999 apare un calendar ilustrat de 12 artiști sătmăreni; în premieră, la Galeria de Artă se deschide o expoziție de nuduri.

Mileniul trei

În 2000 s-au sărbătorit 50 de ani de la înființarea Uniunii Artiștilor Plastici din România, cu această ocazie organizându-se o expoziție reprezentativă la Muzeul de Artă din Satu Mare, la care au participat cu lucrări: Corneliu Baba, Henri Catargi, Alexandru Ciucurencu, Ion Sălișteanu, Constantin Piuliță, Vasile Grigore, Erdős I. Pál, Aurelia Călinescu, Radu Ciobanu, Ion Sasu, Dorel Petrehuș, Eugen Munteanu, Cristina Gloria Oprișă, Muhi Sándor, Erdei István.

S-au organizat expoziții colective, personale și în anii 2001, 2002, dar din punct de vedere al vieții artistice anul 2003 a fost și mai bogat. În acest an au fost organizate două expoziții colective mai importante cu titlul IterArt. Prima, împreună cu colegii din Baia Mare, la care au participat 44 de artiști. La a doua expoziție (InterArt II) au participat și cinci artiști din Nyíregyháza (Ungaria).

Spre bucuria iubitorilor de artă și a artiștilor, după terminarea studiilor mulți tineri talentați se întorc în oraș, în județ și se integrează în viața artistică de la noi, dar vin colegi și din alte județe mai îndepărtate: Bernáth Diana, Narcisa Munteanu, Lepedus Ildikó, Adrian Golban, Nyiri Angela Cilu, Oana Mirabela Păcuraru, Mihaela Galea, Valer Sasu, Szántó Szilárd, Florin Țițoc, Veres Szabolcs.

În realitate sunt mult mai mulți, le cer scuze acelor colegi ale căror nume, din lipsă de spațiu, le-am omis; nu am făcut-o intenționat, începând însă cu noul mileniu, fenomenul devine foarte complex, din ce în ce mai greu de urmărit.

Astfel, asistăm la o creștere numerică și la diversificarea fără precedent a manifestările artistice din județul Satu Mare. Încă nu am reușit să prelucrez materialul adunat în ultimii 15 ani; ca o curiozitate - fără pretenția unei prezentări integrale - enumăr mai jos câteva manifestări artistice, considerate de mine mai importante. În anul 2006 a fost organizată la Galeria din centul nou expoziția Expo Art Grup. În anul 2007, artiștii din Satu Mare organizează o expoziție colectivă la Csenger (Ungaria).

În 2008 se deschide o expoziție interregională la Muzeul de Artă din Satu Mare. La expozițiile artiștilor sătmăreni, spre bucuria tuturor apar și nume noi: Rodica Baciuc, Antal Anamaria, Daniela Frumușeanu, Ana Iancu, Gabriela Király, Lázin Csaba, Lepeduş Ildikó, Mira Marincea, Lia Paul Trifu, Adriana Popa Canija, Ioana Liana Popa, Ioan Pop Prilog, Révész Csaba, Ana Maria Rugescu, Cristina Sabou Trifu, Valer Sasu, Liviu Scripor, Maria Zoita Suiugan, Szemák Papp Zsuzsa, Kálmán Sztrharszky, Vasile Tolon, Diana Varga.

În anul 2010 se organizează o expoziție reprezentativă a artiștilor plastici din Satu Mare la Rzeszow (Polonia) unde au expus: Aurelian Busuioc, Radu Ciobanu, Erdei Ștefan, Ștefan Gnanđt, Herczeg Edward, Ioan Gozman, Ion D. Ion, Király Gabriela Luciana, Lázin Csaba, Muhi Sándor, Eugen Munteanu, Nyiri Zoltán, Cristina Gloria Oprișă, Liviu Paul, Dorel Petrehuș, Corneliu Pop, Nicolae Pop, Ioan Pop Prilog, Ion Sasu, Valer Sasu, Lola Gabriela Scripor, Liviu Artene Scripor, Reha Mark, Révész Csaba, Szemák Papp Zsuzsa, Lia Paul Trifu.

În anul 2012 se organizează expoziția de arte vizuale intitulată Apocalipsis, unde expun, pe lângă artiști sătmăreni deja cunoscuți: Abkorovits Robert, Lepedus Ildikó, Talpos Elisabeta, Zita Pop, Veres Wermescher Erika.

La Negrești-Oaș, la Galeria „Dr. Pop Mihai” se organizează expozițiile intitulate: Art Bunavestire. În anul 2016 la Galeria din Centrul nou se organizează Salonul de primăvară, la care participă: Ana Maria Antal, Cristina Busuioc, Aurelian Busuioc, Dan Cisma, Radu Ciobanu, Ștefan Gnanđt, Ovidiu Hațeganu, Gabriela Király, Edvard Herczeg, Lázin Csaba, Timea Mitroi, Muhi Sándor, Eugen Munteanu, Nyiri Zoltán, Nyiri Angéla, Cristina Gloria Oprișă, Maria Olteanu, Liviu Paul, Dorel Petrehuș, Virginia Pișcoran, Lia Paul Trifu, Nicolae Pop, Ioan Pop Prilog, Zita Pop, Minerva Radu Mărginean, Valer Sasu, Mica Sasu, Liviu Scripor, Andrea Tămășan, Lola Scripor, Cristina Sabău Trifu, Florin Țițoc, Székely Tünde, Szemák Zsuzsa, Vasile Tuns, Veres Wermescher Erika.

Un eveniment artistic deosebit a fost Salonul de artă organizat în anul 2015 la Muzeul de Artă: Insemn alb, Alb în semn Alb semn Alb, urmat de expoziții În semn solar (2016), Semn iubire (2018). În această perioadă se organizează numeroase expoziții personale la Satu Mare și în diferite localități din județ, numărul participărilor la expozițiile colective locale, naționale, și din străinătate crește considerabil, lucrările artiștilor sătmăreni ajung în mai multe țări europene dar și în Statele Unite ale Americii, Canada etc.

De ani de zile, în luna mai se organizează la Muzeul de Artă expoziția Atelier. La ediția din anul 2018 au participat: Radu Ciobanu, Valer Sasu, Alexandru Ciobotariu, Lola Berciu, Cristina Busuioc, Aurelian Busuioc, Csilla Rapa, Annamaria Antal, Liviu Scripor, Timea Mitroi, Gabriela Király, Edward Herczeg.

Expoziția internațională „Micul Prinț”, organizat de Cristina Gloria Oprișă ajunge în 2019 la ediția XXIV, numărul participanților crescând de la an la an.

În loc de încheiere

Sunt convins că prezentarea unui fenomen atât de complex precum arta plastică sătmăreană în general, sau arta plastică din mileniul III, în doar câteva pagini, este imposibilă.

De această dată am intenționat să evidențiez în primul rând diversitatea, dinamismul acestui fenomen, să ofer o vedere în ansamblu celor interesați. Surse de inspirație nu am avut, deoarece până în zilele noastre nimeni nu a încercat să prezinte istoricul artei plastice sătmărene.

În anul 2004 am publicat o carte în limba maghiară, intitulată *Képzőművészeti élet Szatmáron* (Otthonom Szatmár megye 20. Satu Mare 2004) care, pe lângă prezentarea cronologică a fenomenului, conține o serie de reproduceri și datele biografice ale artiștilor participanți la viața artistică sătmăreană. Am folosit această carte ca punct de pornire în elaborarea acestui text, îmbogățindu-l, totodată cu aspecte, date și informații noi.

Din 2004 până în prezent au trecut 15 ani, colectivul artiștilor sătmăreni s-a îmbogățit cu noi membri, au fost organizate nenumărate expoziții, au apărut cataloage, albume noi. Unii dintre foștii colegii ne-au părăsit definitiv, mulți dintre ei lucrează în străinătate sau în alte orașe din țară, câțiva s-au îndepărtat de creație. Datele, întâmplările din această perioadă le-am notat, prelucrarea acestora însă necesită mult mai mult timp.

Pe baza celor prezentate se poate afirma că viața artistică sătmăreană nu a fost niciodată atât de bogată și diversificată ca în zilele noastre. Niciodată nu au activat în orașul nostru atât de mulți artiști, nu au existat atâtea ateliere, expoziții. Numărul mare al artiștilor care expun la Satu Mare, datorită expozițiilor cu caracter inter-regional, național și internațional a crescut considerabil, la fel ca și participarea artiștilor sătmăreni la diferite expoziții organizate în țară și în străinătate.

Odată cu liberalizarea fenomenului artistic, grupurile artiștilor amatori au devenit mai puternice, mai vocale, uneori mai agresive. Ei consideră și afirmă categoric că sunt artiști, noi credem că arta, pe lângă talent și pregătire profesională și estetică corespunzătoare presupune încă două calități indiscutabile: contemporaneitate și originalitate.

Privind fenomenul în ansamblu se poate afirma că pe lângă obiectele de kitsch foarte populare într-o vreme, niciodată nu au existat în locuințele sătmărenilor atâtea lucrări artistice de bună calitate: picturi, desene, gravuri, statui, obiecte ceramice.

Nu este de neglijat nici rolul popularizării evenimentelor artistice în diferite ziare, publicații culturale, radio, televiziune sau pe diferite pagini de pe internet. Despre critică de artă profesionistă pe scară largă încă nu se poate vorbi, deocamdată activează prea puțini oameni de specialitate în acest domeniu. Și numărul colecțiilor de artă este în continuă creștere, educația vizuală în sistemul școlar al județului, rolul liceului de artă, are, de asemenea, o importanță deosebită în diversificarea vieții artistice. Cu apariția unor facultăți, academii noi de artă, chiar și numărul oamenilor de specialitate în acest domeniu este în continuă creștere, despre selectarea studenților și nivelul de pregătire a absolvenților însă am putea discuta mult și bine.

Este greu, aproape imposibil să schițăm viitorul artei plastice din această zonă, antecedentele prezentate însă ne încurajează să fim optimiști.

Muhi Sándor